

nyok. A ♂♂ hátsó szárnyai alsó széléről a sárga foltok vagy teljesen hiányoznak, vagy csak, igen elsötétült kis nyomokban vannak meg; a nőstények pedig teljesen elsötétült példányok, amelyeknek a rajza csak mintegy a sötétbarna fátyol alól üt át. A szárnyak fonákjának alapszíne mind a két nemnél határozottan sárga a törzsfaj sárgásszürke színével szemben.

Barlangkutatás nehézségekkel.

Irta: BOKOR ELEMÉR.

Kisszegyesd Biharmegye igénytelen falvacskáinak egyike. Zeg-zugos, hegynek ugró, hol nyaktörő kövekkel, hol meg lúdmeg-úsza, sertésvájta tócsákkal fedett utcáival, füstátjárta s koromlepte deszkavítyillóival, avagy vályogból vert, zsúppal fedett s kéménytelen viskóival épp úgy bele illik a bihari oláhlakta tájképekbe, mint akármely más falva széles e megyének.

Az által se válik nevezetesebbé, hogy ott fekszik, a hol a jég-hideg Tiszapatak kibontakozva a Magura- és Priszlop-hegyek fojtogató öléseiből, csobogva önti kristályvizét a Feketekőrös ide felnyúló völgyébe, hogy a közepén átzúgó patak egy sokat zakatoló fűrészalomnak adhatna szorgosabb életet, (ha a malmot más kezek vezetnék), hogy tőle csak egy óránypira Fonóházán át vezet az országút Rézbányának fémekben gazdag s mégis rokkant lábou sántikáló akuáihoz, — mindez még cseppet se teszi nevezetessé e zeg-zúgos fészket. Beékelte magát szűk völgytorokba, elrejtőzött komor bükkerdők árnyába, tán rég meg is felejtkeztek volna róla, ha nem hozná őt néha-néha két sajátsága emlékezetbe. Az egyik, amely az idegenre és környékbelire egyaránt fontos, hogy dologkerülő legényei páratlan gyorsasággal forgatják késeik pengéjét, a másik, a mely csak a távol idegent érdekli, hogy e nyomorúlt falu kiinduló ponttúl szolgál Biharmegye legpompásabb barlangjainak felkeresésére.

Utóljára 1913 júliusának első napján látogattam el a faluba. János szolgám is velem volt; elmaradhatatlan kísérőm két évi bihari barangolásaimon. Az idő is kedvezett, a mennyiben a megszokott sűrű eső helyett csak lágyan szitált s a ködhomály fejünk felett mintegy száz méteren lebegett. De száraz ruhában haza vetődni még sem reméltem s a később átéltek fényesen bizonyították, hogy reményemben nem csalatkoztam.

Fonóháza elhagyása után nyílt első alkalmam sikamlós ingoványokkal, feneketlen pocsolyákkal közelebbi érintkezésbe lépni. De czípőim vízhatlanok lévén, lábszáraim kettős kamáslitól védve, nem

is hederitettem rájuk. A csatakos vetések mentén, egy kukoriczáson át, csurránó gazossal szegélyezett ösvényeken azonban már karjaim s lábszáraim a térden felül kötöttek ismeretséget a mindent átható esővel. De ez még hagyján! Hanem a mikor Kisszegyesd előtt a medrében meg nem férő Tiszapatak éppen az egyedül járható kocsit utat választotta új menetirányul, midőn a falu alján elöntött utczákat úgy kellett vennünk, hogy félkarral a kertpalánkba kapaszkodva a palánkmenti kövekre ugráltunk, miközben a megérintett dióágakról friss és bő zuhany omlott nyakunkba, akkor már rázenditettem néhány erősebb kifejezésre, mi a kisszegyesdi zsiros hajú oláhoknak látszólag nem kis kárörömére szolgált.

Míndezért a falu egyedüli koreshájában avas szalonna s keserű sör mellett kerestem vigaszt. A koreshárosné, — áldott legyen a másfélmázsás kardos asszony lelke! — hogy megóvjon a falubeliek kíváncsi szemeitől, tolakodó, kérdezőgéseitől és vigyorgással kísért megjegyzéseitől, a mellékszobát bocsátotta rendelkezésünkre. Festői hanyagságban hevert itt szertesztét: vetetlen ág, pihés dunna, zsiros bekecs, kormos serpenyő, mázos főzőkanál, pókhálós palaczk, hordó és hasábfu ujjnyi piszok mellett. Természetes, hisz' Biharban vagyunk! Míg odaát esetlen megjegyzések s nyers hahota váltották fel egymást, a koreshárosné óva intett, ne mutassam pénzem, mert e „bicskásokban“ nem lehet bízni. Mosolyogva utaltam keskeny ökleimre s mindég készenlében levő ismétlő-pisztolyomra. Így helyes, vélte a jó asszony, akkor nem félt többet.

A jámbor oláhokat faképuél hagyva megindúltunk a Tiszavölgyön felfelé. Az eddig bizonytalan időjárás határozottabb formát öltött magára. A völgyoldalakon olmos köd gürdült alá, függőnyt húzva a vadregényes hegyszoros elé, egykedvűen zuhogott az eső, tombolva kavargott alatt a haragoszöld Tiszapatak. A két év óta megszokott időjárás már érzéketlen hagyott. Patakmosta ösvényeken, utat tévesztett kőtuskók között, agyagos, sikamlós partokon át elértük a szoros nyílását.

Itt új kalandok előtt állottunk. A völgy annyira elszűkült, a patak annyira megdagadt, a partok oly meredek sziklafalakat képeztek, hogy kénytelen-kelletlen a patakázolásba fogtunk. A ki előtt már ismeretes, hogy mi az egy megáradt s vadul aláözönlő hegyi patakon három tucatszor átgázolni, egy patakon, mely füvenyt s éles kötörméléket, letépett ágat, kidöntött fatörzset gürdít alá zavaros medrében, melyben minden szirt alatt kötésig érő tölesér kavargó, melynek vize hasító hidege átfut a gerincen, átnyílal az agyon, kápráztatva a szemet, összevaczogtatva az állkapcsokat, az nem fogja megirigyelni akkori helyzetemet.

Én azonban e tekintetben már némi tapasztalattal bírtam, némi gyakorlottságra tettem szert. Kötésig levetkőzve, felhúztam vadonatúj oláh boeskoraim s megkezdtém az átgázolást. János sziszegve követett. Az első gázolásnál megbénultak lábaim, elsötétült szemem előtt, égő fájdalom nyilalt át gerincemen az agyig, csaknem összeroppan-tam a fájdalom hatása alatt, a másodiknál azonban már könnyebben ment. Lassan-lassan hozzá szoktak lábaim, hova-tovább eltűrhetőbbé vált a jeges fürdő. Vagy háromnegyed óra múlva úgy véltem, mintha már elértem volna a Nagy Sándor-barlanghoz vezető ösvényt.

Néhai CZÁRÁN GYULA, a bihari hegyvilág lelkes és áldott emlékü kutatója építtette néhány éve saját költségén az utat. Bevált szerpentinákon kigyózdott fel az a barlang bejáratáig. De csak évekkel ezelőtt. Ma, egy fatörzs kidőlése és a vele járó tetemes hegy-csuszamlás annyira megrongálták a különben is már benőtt utat, hogy az helyenként is alig felismerhető. Midőn CZÁRÁN műútját nagy gonddal építtette, eszébe jutott-e, vajjon fog-e akadni egy természetért rajongó utóda, vagy vélte tán, hogy műve évszázados marad?

Mindebből semmi, ma az ösvény tönkre jutott s a barlang-kutató saját tájékozó képességére van utalva. Hogy azonban ez mennyire cserben tud hagyni, bizonyítja az én esetem is. Mert midőn síma boeskoraimmal a meredek, omladozó és sikamlós hegy-oldalt inkább csak négykézláb csúszva-mászva, csatakos gazonon áttörve, számtalanszor elesve, mindannyiszor alágördülve vagy egy fél órán át hiába másztam, utóbb bosszúságomban fel és alá, balra-jobbra kúszva, a barlang bejáratát minden igyekezetem daczára sem találtam, — holott benne már néhányszor vezető nélkül is megfordultam, -- midőn már zuhogó eső vert, fáradság gyötört, megtépett térdeim inogni kezdtek, Jánosra való tekintettel is a kutatást abban hagyva, egy tíz méter hosszú üregben húztuk meg magunkat. De a barlangnak itt a közelben kellett lennie s ez a tudat nem hagyott pihenni. Ismét neki indultam keresésének. Vagy három kisebb üregre bukkantam, — a hegyoldal lászóleg alá van aknázva barlangüregekkel — míg végre jó órai idővesztés után rá akadtam a keresve keresett Nagy Sándor-barlangra. Ruhám akkor már esurron viz volt. De a barlangot azóta nem tévesztem el.

Alacsony, boltíves bejárata egészen el van rejtve cserjés és mohos kőtömbök közé. Alulról megközelítve egész közvetlen tűnik fel s igénytelen barlangra hagy következtetni. Pedig bensejében Bihar egyik kisebb, de egyszersmind egyik legszebb barlangja is gyönyörködteti szemünket. A bejáratot védő, hatalmas szirttömbről aláereszkedve egy táguló, meglehetősen száraz folyosón, ott, a hol sötét esthomály dereng, a barlang ketté ágazik. Az elágazást egy felülről

lecsüngő cseppkőfüggöny jelzi. A baloldali, szakadás útján létrejött folyosó csak gyéren van néhány fehér stallagmittal, rojtos függönynyel, bodros díszítéssel ellátott cseppkővel megrakva. Hátsó részében hirtelen elszűkül, néhány spárgaalakú cseppkőoszlop mögött koromsötét éj tátong. Oda át a nagy terem nyílik; áthallani az ütemesen aláhulló vízecspepek egyhangú morajlását.

E terem a barlang legpompásabb része. Hófehér falai dúsan meg vannak rakva csipkével díszített függönyökkel; izlésszerűen csoportosított cseppkőoszlopok, barokkstíli figurák, alabástrom medenczék tükröződnek a terem hátsó felét betöltő kristálytisza alvilági tóban. Festőies háttér csatlakozik e káprázatos képhez; egy lépcsőzetesen aláfoló, legyezőalakban szétterülő, vörösbarna, megkövült vízesés. Éles világításnál elragadó színvegyületek alakúlnak, a csillogó-villogó, ragyogó teremről alig tudjuk elvonni tekintetünket.

A vízből soha ki nem fogyó alvilági tavon egy hídaeska vezet át; fekete karfája merengve révedez a kristálytisza mederbe. Azaz csak révedezett, míg meg nem zavartam idilljét.

Kettős pallójú deszkából, baklábakra verette CZÁRÁN a hidat. A hídfedél akkor még jó arasznyira lebegett a víztükör felett. A folytonos esőzéssel járó talajvízbőség azonban az alvilági tó színét két arasszal emelte a palló felé. De nekem át kellett jutnom minden áron a megkövült vízeséshez! A jégvízhez hozzászokott lábaimmal haladéktalanul bele is kezdtem az átkelésbe. Lépésről-lépésre, araszról-araszra, óvatosan csúsztam a kettős pallón előre. Egyik kezemben lámpát tartottam, másikkban gyűjtőüveget, zsebeim gyertyával, gyújtóval, karbiddal voltak telve. Szemeimmel mereven követtem lábaim mozgását, egész figyelmem csak reájuk irányult, tisztán éreztem boeskoraimon át a palló minden erezetét, lélegzetem visszafojtottam s csak csúsztam. A jobb deszka hirtelen véget ért. Egy hozzá toldott darab következett. De óh balvégzet, eleje mélyebbre süllyedt a másikonál! Egy pillanatra megbillentem, jobb talpam deszkát fogott, testsúlyom átesett, egy hirtelen lendítés bal karommal, göresös kapaszkodás a szivaccsá telített karfába a jobbal, egy reccsenés, aztán egy loccsanás és a karfa meg én az alvilági tóban lubickoltunk.

Áldom a pillanatot, hogy csak komor Jánosom látott. Kötésig egy alvilági tóban, kioltott lámpával két meredek sziklafal között. Nem a legkényelmesebb helyzet! Mikor a barlang hőmérséklete az előcsarnok végén 8-9° C volt! Lélegzetem elállt, csak hebegés jött ajkamra, karjaimmal kapkodtam magam körül, legyen az fal, korlát, világosság, csak valami — gyertyát! — végre ki tudtam ajkaimon hozni. János pedig magasra emelve gyertyáját világított, megpillantottam a túl partot, átsiklottam. Azóta a karfa az alvilági tó színén úszik, ha át nem ázva, el nem korhadva, a fenéken nem pihen.

Az elágazástól jobbra, lefelé vezető, kanyargós folyosó már jóval szárazabb, sokkal komorabb. Sötét színű, rég kialakult, bodros cseppkövek díszítik, melyek közül néhány karsú, zsurlóra emlékeztető cseppkőoszlop kivált felkelti figyelmünket. Az alvilági tó, a hófehér cseppkövek, a hatalmas, rozsdavörös, megkövült vízesés, a karsú, zsúrlószerű oszlopok ily csoportosításban Biharnak más barlangjában sehol sem találhatók.

Két vakbogár él a barlangban: a *Pholeuon Bírói* Csiki, mely a *leptoderum* FRIV.-val a legközelebbi rokonságban áll, tán vele azonos és a *Drimeotus Mihóki* Csiki. Mig az előbbi faj nem éppen ritka, az utóbbiból csak igen kevés példányt lehet fogni vagy csalétekkel gyűjteni. Midőn a *Drimeotus*-t e barlangból először gyűjtöttem, alig akartam hinni szemeimnek. Mikor a mindeddig átkutatott számos barlangban mindannyiszor külön állott egyikben egy *Pholeuon*, másikban egy *Drimeotus* faj. Hogy megelőzőleg már a *Pholeuon Gyleki* Mocz. között is akadtam egy *Drimeotus*-ra; mely később a *Csikii* MIHÓK nevet kapta, arra persze csak a gyűjtött anyag feldolgozásánál, hónapokkal később jöttem rá. Más vidéki barlangok mutatnak ugyan hasonló analógiát a vakdögbogárfajok együttes előfordulásában, de a *Drimeotus*-nál ezt észlelni itt nyílt első alkalmam. Ezután persze több barlangban találkoztam hasonló jelenséggel. A mennyiben a barlangot egyedül lakó *Drimeotus*-ok sehol sem lépnek fel éppen gyér számban, kell, hogy a *Pholeuon*-nal társultak és a társaik között valami kölcsönös viszony legyen. Új hazát talált, tehát még csak gyéren elterjedt, új fajjá fejlődni kezdő állatokkal van itt dolgunk, avagy reliktumokkal csupán, a *Pholeuon*-nal létért küzdő fajok utolsó epigónjaival? Mindenesetre a *Drimeotus*-„fajok” megállapítása a számos átmenet, sok, csak egyedben gyűjtött „faj” miatt még nagyobb nehézségekbe fog ütközni, mint a *Pholeuon*-nemé. — E barlangban sikerült még egy vak álskorpó, a *Blothrus brevipes* FRIV. egy példányát fognom.

A nem óhajtott fürdő után János egyedül gyűjtött tovább. Magam pedig egy átnyújtott két méteres bot segítségével visszatértem a barlang bejáratához. Kint esendesen zuhogott az eső; lassan, de következetesen János egy sziklaoduban száraz hasábfát talált, abból tüzet rakva, ruháim szárítani kezdtem. Most, midőn megválva facsarható ruháimtól, egyedül vadonatúj oláh boeskoraimmal ruházva, egyenkint a kékes, maró füst felé tartottam ruhadarabjaim, előttem perzselő lánggal, mögöttem dermesztő sötétséggel, gondolataim elkóvályogtak harmadkori társaimhoz, kik hasonló viszontagságok mellett, velem egyforma öltözetben, tán még éhségtől gyötört gyomorral is, komoran bámultak bozontos szemöldökük alól a siserdő üszökbe. A különbség köztünk csak az volt, hogy ők még nem teheték más-

kép, nekem pedig módomben volt a barlangoktól megválni. Egy esetleg erre tévedő kisszegyesdi legény bizonyára keresztet vetett volna magára s homlokegyenest rohant volna le a zúgó patakhoz. Pedig agyarkodó komondorja ruhám nélkül füstedzette hegyi társat ismert volna fel bennem.

*

Felhasznált irodalom:

- CSIKI ERNŐ: Új vak bogarak a Bihar-hegységből. (Rovartani Lapok, XIX, 1912, p. 156—163).
- CZÁRÁN GYULA: Kalauz Biharfüredi Kirándulásokra. Belényes, 1903.
- FRIVALDSZKY JÁNOS: Adatok a magyarhoní barlangok faunájához. (Magyar Tud. Akad. Mathem. és Természettud. Közlemények. III, 1865, p. 16—53).
- MIHÓK OTTÓ: Új vak bogarak Magyarország faunájából. (Rovartani Lapok. XIX, 1912, p. 163—167).
- MOCSARSKI EMIL: Zwei neue Blindsilphiden aus dem Biharkomitat. (Coleopt. Rundschau. I, 1912, p. 117—118).

Újabb adatok Magyarország Hymenoptera-faunájához.

Irta: DR. ZILÁHI KISS ENDRE.

I.

Mintegy húsz éve foglalkozom a magyarországi Hymenopterekkel s ezen idő alatt végzett bűvárkodásom eredményéről akarok az alábbi sorokban beszámolni. Ezen időből 15 év MOCSÁRY SÁNDORNak „A Magyar Birodalom Állatvilága: Hymenoptera“ című munkájának megjelenése utánra esik. Ezen idő óta több dolgozat jelent meg a magyar Hymenoptera-faunáról s azokat a mennyire ismertem s hozzájuk férhettem, felhasználtam, t. i. hogy tekintettel voltam az ott közölt adatokra s azokat nem vettem fel mint a faunára új fajokat.

Ellenben új adatnak vettem fel azokat, a melyekről tudomásom volt ugyan, hogy a Nemzeti Múzeum gyűjteményében meg vannak, de az irodalomban ezekről semmiféle adat még nem jelent meg. A múzeum adatai természetesen nincsenek felvéve, mivel én csak azokat közlöm, a melyek az én gyűjteményemben foglalnak helyet s abban bárki által megtekinthetők.

Ezek az adatok is elég tekintélyes számúak s csak azt bizonyítják, hogy ez a rovarrend még a meglehetősen elszigetelten s egyéb hivatalos foglalkozása s élethivatása által nagyfokban akadályozott bűvár kezében is igen hálás anyagot nyújt a tanulmányozásra.